

АНОТАЦІЯ

Стратюк О. М. Цивільно-правове регулювання припинення підприємницьких юридичних осіб. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Івано-Франківськ, 2021.

Дисертація присвячена теоретико-правовому аналізу наукових поглядів, ідей, підходів до інституту припинення підприємницьких юридичних осіб в умовах адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, обґрунтуванню наукових підходів до визначення поняття і сутності підприємницької юридичної особи, стану правового регулювання припинення підприємницьких юридичних осіб за законодавством України, розкриттю підстав, правових форм та способів припинення підприємницьких юридичних осіб, формуванню пропозицій щодо вдосконалення норм чинного законодавства у зазначеній сфері. У роботі на підставі вивчення наукових напрацювань вказується, що поняття «підприємницька юридична особа» є ширшим, ніж поняття «підприємницьке товариство», оскільки включає виключний перелік підприємницьких товариств, визначених у ст. 84 ЦК України, та юридичних осіб в інших формах, встановлених законом, що передбачено ч. 1 ст. 83 ЦК України, якщо таким юридичним особам притаманною є ознака права на розподіл прибутків між учасниками та мети діяльності – отримання прибутку. Обґрунтовано, що правове регулювання припинення підприємницьких юридичних осіб визначається законодавчою базою та локальними актами цих організацій в залежності від виду та організаційно-правової форми юридичної особи, що формується за тим чи іншим класифікаційним критерієм. Щодо доцільності уніфікації правових норм про припинення підприємницьких юридичних осіб в рамках єдиного спеціального нормативно-правового акта, зроблено висновок, що прийняття такого акта не має бути самоціллю законодавця, оскільки загромождало законодавчий масив спеціальними законами, які б регулювали окремі процедури, що відбуваються під

час управління підприємницькими юридичними особами, спричинить більше колізій у застосуванні законодавства та не сприятиме уніфікації правових норм в контексті регулювання підприємницьких юридичних осіб в цілому.

За результатами вирішення поставлених у дослідженні завдань припинення підприємницької юридичної особи пропонується розглянути як зміну або припинення конкретного правовідношення. В основу дослідження покладено теоретичну класифікацію форм припинення, за якою визначено, що реорганізація та ліквідація підприємницьких юридичних осіб може відбуватися у добровільному або примусовому порядку в залежності від органу, що приймає рішення про їх припинення, та у спосіб, визначений законом і локальними актами юридичної особи.

Дослідивши теоретико-правові підходи до поняття « правонаступництво » крізь призму теорії транзитивності і теорії дискретності, визначено, що правонаступництво в цивільному праві розглядається через різні правові поняття, як то « припинення і виникнення правовідношення », « зміна правовідношення », « зміна суб'єктного складу », « перехід прав і обов'язків ». Зроблено висновок, що правонаступництво є спеціально-юридичним терміном, що обумовлює процес « переходу прав і обов'язків » від однієї особи до іншої. Запропоновано закріпити на рівні ЦК України норму, згідно якої сутність злиття, приєднання, поділу, виділу та перетворення визначати не через категорію припинення та виникнення юридичних осіб, а через перехід прав і обов'язків від юридичних осіб, що припинили свою діяльність, до юридичних осіб, що виникли у результаті реорганізації.

Доведено, що конвертація (обмін) акцій (часток, паїв) є процесом правонаступництва корпоративних прав учасників підприємницьких товариств, що зумовлюється рішенням зборів учасників та договором про злиття (приєднання) / планом поділу (виділу, перетворення) і здійснюється з дотримання принципу « співвідношення номінальної вартості акції, частки (паю) товариства, яке реорганізується, до номінальної вартості акції, частки (паю) товариства- правонаступника ». Тому обсяг майнових корпоративних прав при конвертації акції (частки, паю) є незмінним і, навпаки, обсяг особистих немайнових прав може

змінюватися, що визначається пропорціями корпоративного контролю у товаристві. Водночас комплекс майнових і немайнових корпоративних прав (їх сукупність) при конвертації (обміні) акцій (часток, паїв) залишається незмінним.

У роботі схвально сприймається підхід законодавця, що примусова ліквідація юридичної особи, що не пов'язана з процедурою банкрутства, здійснюється тільки на підставі рішення суду. Доведено, що відсутність підстав примусової ліквідації юридичних осіб не є упушенням нової редакції Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», адже, по-перше, перелік підстав примусової ліквідації юридичних осіб не був вичерпним; по-друге, залежно від організаційно-правової форми юридичної особи та виду її діяльності, спеціальні умови (підстави) мають визначатися спеціальним законодавством та установчими документами; по-третє, саме суд, а не орган державної влади, приймає рішення про примусову ліквідацію юридичної особи, керуючись при цьому засадами судочинства.

Аргументовано, що позитивними змінами Кодексу України з процедур банкрутства є розширення у процедурі банкрутства прав конкурсних та забезпечених кредиторів (комітету кредиторів), зменшення строків провадження у справах про банкрутство, продаж майна боржника на аукціоні в електронній торговій системі, а також змінений підхід до окремих елементів правового статусу арбітражного керуючого, що є ключовою особою у ході припинення юридичної особи шляхом банкрутства. Щодо відмови від ознаки безспірності вимог кредиторів при відкритті провадження у справі про банкрутство юридичної особи – боржника з їх ініціативи, а також відмова від інституту мирової угоди, то такі зміни швидше несуть негативний характер, так як зумовлюють порушення балансу інтересів боржників і кредиторів у процедурі банкрутства з наданням переваг щодо гарантій здійснення і захисту прав кредиторів.

На основі проведеного дослідження сформульовано теоретичні висновки і пропозиції щодо вдосконалення норм чинного законодавства. *Уперше:* 1) запропоновано визначення «припинення підприємницьких юридичних осіб» як однієї із підстав зміни або припинення цивільного правовідношення, що

спричинює зміни у суб'єктному складі та їх правах і обов'язках або ж припинення всіх прав і обов'язків цих суб'єктів, з урахуванням чого настають правові наслідки, визначені законом та іншими правовими актами; 2) визначено, що правонаступництво при реорганізації підприємницької юридичної особи є зміною правовідношення, що зумовлює перехід прав і обов'язків у порядку похідного набуття від однієї юридичної особи до іншої та супроводжується припиненням і (або) створенням однієї або декількох юридичних осіб – правонаступників у цих правовідносинах; 3) запропоновано при реорганізації підприємницьких юридичних осіб поділити правонаступництво на цивільне (зовнішнє) та корпоративне (внутрішнє) за критерієм сукупності прав і обов'язків, що переходять у порядку похідного набуття, у зв'язку з чим правонаступництво виникає як щодо майна, прав і зобов'язань юридичних осіб шляхом складення передавального акта / розподільного балансу, так й до корпоративних прав і обов'язків їх учасників шляхом проведення конвертації (обміну) акцій (часток); 4) визначено, що конвертація (обмін) акцій (часток, паїв) є процесом правонаступництва корпоративних прав учасників підприємницьких товариств, що виникає на підставі рішення зборів учасників та договору про злиття (приєднання) / плану поділу (виділу, перетворення) і здійснюється з дотримання принципу «співвідношення номінальної вартості акції, частки (паю) товариства, яке реорганізується, до номінальної вартості акції, частки (паю) товариства- правонаступника»; 5) доведено, що при конвертації акції (частки, паю) обсяг майнових корпоративних прав є незмінним і, навпаки, обсяг особистих немайнових прав може змінюватися, що визначається пропорціями корпоративного контролю у товаристві; 6) запропоновано на кодифікованому рівні визначити строки, впродовж яких реорганізація та ліквідація юридичної особи повинна бути завершена (від шести до дванадцяти місяців з дати прийняття рішення зборами учасників / рішенням суду, якщо інший строк не передбачено спеціальним законом чи установчими документами).

Удосконалено: 1) положення про періодизацію корпоративного законодавства у частині припинення підприємницьких юридичних осіб, внаслідок чого

виокремлено шість етапів його становлення і розвитку, що відображає хаотичність систематизації правових норм, які сформовані за схемою закони – кодекси – спеціальні закони; 2) положення про те, що при поділі і виділі має місце універсальне правонаступництво, оскільки відсутність конкретної сукупності прав і зобов'язань у розподільному балансі не впливає на сутність їх переходу та виконання в силу закону, а субсидіарна відповідальність може виникати як на підставі договору, так й на підставі закону; 3) положення про те, що на законодавчому рівні необхідно передбачити можливість застосування змішаної реорганізації, що полягає у виборі декількох способів реорганізації (злиття, приєднання, поділ та виділ), що можуть здійснюватися у комплексному об'єднанні в межах однієї організаційно-правової форми та / або декількох організаційно-правових форм (з перетворенням) юридичних осіб; 4) положення про те, що підставами реорганізації підприємницьких юридичних осіб варто визначити рішення зборів учасників або у випадках, передбачених законом, - рішення суду; 6) положення про те, що при ліквідації підприємницьких юридичних осіб має місце сингулярне правонаступництво у частині прав учасника (акціонера, вкладника, члена) на конкретно визначене майно підприємницького товариства та у частині обов'язків за конкретно визначеними зобов'язаннями товариства – об'єднання осіб та ТДВ перед кредиторами, що не покриті товариством.

Отримали подальший розвиток: 1) положення про те, що прийняття єдиного спеціального нормативно-правового акта про припинення підприємницьких юридичних осіб є недоцільним в силу можливості диференціації підстав та порядку припинення юридичних осіб залежно від їх виду та організаційно-правової форми; 2) положення про те, що поняття «підприємницька юридична особа» є ширшим за поняття «підприємницьке товариство», оскільки перше поняття включає в себе підприємницькі товариства та юридичні особи, визначені іншими законами, якщо вони відповідають критерію права на розподіл прибутків між учасниками та мети створення і діяльності юридичної особи, а друге – закритий перелік юридичних осіб, визначених ЦК України (господарські товариства та виробничі кооперативи); 3) положення про тотожність понять «підприємницька юридична особа» і

«корпорація» («юридична особа корпоративного типу») у зв'язку з тим, що обом поняттям є притаманними спеціальні ознаки щодо корпоративного устрою та кваліфікуючої ознаки – наявності корпоративних прав в учасників; 4) положення про те, що основною відмінністю реорганізації шляхом злиття і приєднання у законодавстві різних країн є визначення пріоритету законного (прийняття рішення на зборах учасників) чи договірного (прийняття рішення у договірному порядку з подальшим затвердженням зборами учасників) регулювання цієї процедури; 5) положення про те, що кодифіковане законодавство про банкрутство змінило вектор руху з продебіторського на прокредиторський напрямок шляхом розширення сфери здійснення і захисту прав та інтересів кредиторів юридичної особи – боржника.

Ключові слова: підприємницька юридична особа, корпорація, реорганізація, ліквідація, банкрутство, універсальне правонаступництво, сингулярне правонаступництво, злиття, приєднання, поділ, виділ, перетворення, передавальний акт, розподільний баланс, ліквідаційний баланс.

SUMMARY

Stratyuk O.M. Civil law regulation of termination of entrepreneurial legal entities. - Qualification scientific work on the right of the manuscript.

Dissertation in support of the Doctor of Philosophy in Law, specialty 081 Law.
– Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Ivano-Frankivsk, 2021.

The dissertation is devoted to the theoretical and legal analysis of scientific views, ideas, approaches to the institute of termination of entrepreneurial legal entities in the conditions of adaptation of ukrainian legislation to the legislation of the European Union, substantiation of scientific approaches to definition of concept and essence of entrepreneurial legal entity, disclosure of the bases, legal forms and ways of the termination of entrepreneurial legal entities, formation of proposals on improvement of norms of the current legislation in the specified field. The paper, based on the study of scientific papers, indicates that the concept of "entrepreneurial legal entity" is broader than the concept of "business company", as it includes an exclusive list of entrepreneurial associations defined in Art. 84 of the Civil Code of Ukraine, and legal entities in other forms established by law, as provided in Part 1 of Art. 83 of the Civil Code of Ukraine, if such legal entities have a sign of the right to distribution of profits between shareholders and the purpose of activity - to make a profit. It is substantiated that the legal regulation of termination of entrepreneurial legal entities is determined by the legal framework and local acts of these organizations depending on the type and organizational and legal form of the legal entity, which is formed by one or another classification criterion. Regarding the expediency of unification of legal norms on termination of entrepreneurial entities within a single special legal act, it was concluded that the adoption of such an act should not be an end in itself for the legislator, as the accumulation of legislation by special laws governing certain procedures during management entrepreneurial legal entities, will cause more conflicts in the application of legislation and will not contribute to the unification of legal norms in the context of regulation of entrepreneurial legal entities in general.

Based on the results of solving the tasks set in the study, the termination of an entrepreneurial legal entity is proposed to be considered as a change or termination of a specific legal relationship. The study is based on the theoretical classification of forms of termination, which determines that the reorganization and liquidation of entrepreneurial entities may occur voluntarily or compulsorily, depending on the body that decides on their termination, and in the manner prescribed by law and local acts of the legal entity.

Having studied the theoretical and legal approaches to the concept of "succession" through the prism of the theory of transitivity and discrete theory, it is determined that succession in civil law is considered through various legal concepts, such as "termination and emergence of legal relations", "change of legal relations", "composition", "transfer of rights and responsibilities". It is concluded that succession is a special legal term that determines the process of "transfer of rights and responsibilities" from one person to another. It is proposed to enshrine at the level of the Civil Code of Ukraine a rule according to which the essence of mergers, acquisitions, divisions, spin-offs and transformations should be determined not through the category of termination and emergence of legal entities, but through transfer of rights and obligations from legal entities to legal entities, resulting from the reorganization.

It is proved that the conversion (exchange) of shares (parts, units) is a process of succession of corporate rights of shareholders of entrepreneurial entities, which is determined by the decision of the meeting of shareholders and the merger agreement/division plan and is carried out in compliance with the principle of nominal value of the share of the company being reorganized, to the nominal value of the share of the successor company". Therefore, the amount of corporate property rights in the conversion of shares (units) is unchanged and, conversely, the amount of personal non-property rights may change, which is determined by the proportions of corporate control in the company. At the same time, the set of property and non-property corporate rights (their totality) in the conversion (exchange) of shares (units) remains unchanged.

The manuscript welcomes the approach of the legislator that the compulsory liquidation of a legal entity that is not related to the bankruptcy procedure is carried out only on the basis of a court judgment. It is proved that the absence of grounds for

compulsory liquidation of legal entities is not an omission of the new version of the Law of Ukraine "On State Registration of Legal Entities, Individual Entrepreneurs and Public Associations", because, first, the list of grounds for compulsory liquidation of legal entities was not exhaustive; secondly, depending on the organizational and legal form of the legal entity and the type of its activity, special conditions (grounds) must be determined by special legislation and constituent documents; thirdly, it is the court, not the body of state power, that decides on the compulsory liquidation of a legal entity, guided by the principles of judicial proceedings.

It is argued that positive changes to the Bankruptcy Code of Ukraine are the expansion of bankruptcy and secured creditors' rights (creditors' committee), reduction of bankruptcy proceedings, sale of debtor's property at auction in the electronic trading system, as well as a changed approach to certain elements of the legal status of the arbitral trustee, who is a key person in the course of termination of the legal entity by bankruptcy. As for the rejection of the indisputability of creditors' claims in the opening of bankruptcy proceedings of a legal entity - the debtor on their initiative, as well as the rejection of the institution of amicable settlement, such changes are rather negative, as they cause a balance of interests of debtors and creditors in bankruptcy proceedings, providing benefits in terms of guarantees for the exercise and protection of creditors' rights.

On the basis of the conducted research the theoretical conclusions and offers on perfection of norms of the current legislation are formulated. For the first time: 1) the definition of "termination of entrepreneurial legal entities" as one of the grounds for change or termination of a civil legal relationship that causes changes in the subject composition and their rights and responsibilities or termination of all rights and obligations of these entities, taking into account the legal consequences determined by law and other legal acts; 2) it is determined that legal succession in the reorganization of an entrepreneurial legal entity is a change in the legal relationship, which causes the transfer of rights and obligations in the order of derivative acquisition from one legal entity to another and is accompanied by termination and (or) creation of one or more legal entities, legal relations; 3) it is proposed in the reorganization of business entities to divide the legal succession into civil (external) and corporate (internal) by the criterion of a set

of rights and obligations that pass in the order of derivative acquisition, in connection with which the succession arises as property, rights and obligations of legal entities by drawing up a transfer deed / distribution balance sheet, as well as to the corporate rights and obligations of their participants by converting (exchanging) shares; 4) it is determined that the conversion (exchange) of shares (units) is a process of succession of corporate rights of shareholders of entrepreneurial entity, which arises on the basis of the decision of the general meeting and the merger agreement/division plan (separation, transformation) and is carrying out the principle of "the ratio of the nominal value of the share of the company being reorganized to the nominal value of the share of the successor company"; 5) it is proved that when converting a share (unit) the volume of property corporate rights is unchanged and, conversely, the volume of personal non-property rights may change, which is determined by the proportions of corporate control in the company; 6) it is proposed at the codified level to determine the terms within which the reorganization and liquidation of the legal entity must be completed (six to twelve months from the date of the decision of the general meeting decision/court judgment, unless otherwise provided by special law or constituent documents).

Improved: 1) provisions on the periodization of corporate law in terms of termination of business entities, resulting in six stages of its formation and development, which reflects the chaotic systematization of legal norms, which are formed by the scheme of laws - codes - special laws; 2) the provision that in the division and separation there is a universal succession, because the lack of a specific set of rights and obligations in the distribution balance does not affect the essence of their transition and implementation by law, and subsidiary liability may arise as a contract, and on the basis of the law; 3) the provision that at the legislative level it is necessary to provide for the possibility of mixed reorganization, which consists of the choice of several methods of reorganization (merger, acquisition, division and separation), which can be carried out in a complex company within one organizational and legal form and / or several organizational and legal forms (with transformation) of legal entities; 4) the provision that the grounds for reorganization of business legal entities should be determined by the decision of general meeting of shareholders or in cases provided by law - the court

judgment; 6) the provision that in the liquidation of entrepreneurial legal entities there is a singular succession in terms of the rights of the shareholder (depositor, member) to a specific property of the company and in terms of obligations under the specific obligations of the company / association of persons and additional liability company to creditors not covered by the company.

Received further development: 1) the provision that the adoption of a single special legal act on the termination of entrepreneurial entities is impractical due to the possibility of differentiation of the grounds and procedure for termination of legal entities depending on their type and organizational and legal form; 2) the provision that the concept of "entrepreneurial legal entity" is broader than the concept of "entrepreneurial partnership", as the first concept includes business associations and legal entities defined by other laws, if they meet the criterion of the right to profit sharing between shareholders and purpose creation and activity of a legal entity, and the second - a closed list of legal entities defined by the Civil Code of Ukraine (business associations and production cooperatives); 3) provisions on the identity of the concepts "entrepreneurial legal entity" and "corporation" ("corporate legal entity") due to the fact that both concepts are characterized by special features of the corporate system and the qualifying feature - the presence of corporate rights of shareholders; 4) the provision that the main difference between reorganization by merger and accession in the legislation of different states is to determine the priority of legal (decision-making at the general meeting) or contractual (decision-making in a contractual manner with subsequent approval by the general meeting) regulation of this procedure; 5) the provision that the codified bankruptcy legislation has changed the vector from the debtor to the pro-creditor direction by expanding the scope of implementation and protection of the rights and interests of creditors of the legal entity - the debtor.

Keywords: entrepreneurial legal entity, corporation, reorganization, liquidation, bankruptcy, universal succession, singular succession, merger, accession, division, separation, transformation, transfer deed, distribution balance, liquidation balance.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Стратюк О. М. Теоретико-правові підходи до поняття «корпорація» в правових сім'ях. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2019. Вип. 51. С. 65 – 75.

2. Стратюк О. М. Поняття та види правонаступництва при реорганізації юридичних осіб. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2020. Вип. 52. С. 121 – 133.

3. Стратюк О. М. Етапи становлення законодавства про припинення підприємницьких юридичних осіб. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 231 – 236. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-1.36>.

4. Стратюк О. М. Підстави ліквідації підприємницьких юридичних осіб. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 126 – 129. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/29>. URL: http://lsej.org.ua/3_2020/31.pdf. (дата звернення: 01.11.2020 р.)

5. Стратюк О. М. Реорганізація підприємницьких юридичних осіб за законодавством України та країн ЄС. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 2 (volume 3). С. 158 – 163.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Стратюк О. М. Реорганізація товариства з обмеженою відповідальністю: новели законодавства. *Корпоративне право України та країн Європейського Союзу: новели законодавства*: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 5-6 жовтня 2018 р.). Івано-Франківськ, 2018. С. 162 – 165.

7. Стратюк О. М. Захист прав учасників при реорганізації підприємницьких товариств. *Правовий захист корпоративних прав за законодавством України та країн Європейського Союзу*: матеріали XVII Міжнародної науково-практичної

конференції (м. Івано-Франківськ, 27-28 вересня 2019 р.). Івано-Франківськ, 2019. С. 212 – 217.

8. Стратюк О. М. Наукові та законодавчі підходи до поняття «корпорація» в континентальній і англо-американській правових сім'ях. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав*: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова та 20-річчю з дня створення каф. цив. права № 2 (м. Харків, 29 листопада 2019 р.). Харків: Право, 2019. С. 271 – 277.

Наукові праці, які додатково відображають результати дисертації:

9. Стратюк О. М. Реорганізація товариства з обмеженою відповідальністю: теоретичні та законодавчі аспекти. *Міжнародний журнал «Право і суспільство*. Івано-Франківськ: Фоліант, 2018. Випуск 8. С. 108 – 115.